Radiointervju: Om skrågesäller och åkare / Per Ludvig Lindgren

https://stockholmskallan.stockholm.se/post/34650

Personer:

PLL: Per Ludvig Lindgren

PLL: Det här jag ska berätta för lyssnarna i radio idag. Det handlar om skrågesällerna. Min far var borgare och hattmakarmästare och hade de där gamla originalen i sitt arbete. För det var skrågesällerna som fanns kvar fastän skråna var upphävda. Stammen var ju kvar. Vi hade en hoper original som man inte kan låta bli att tänka på, fastän det är 65 år tillbaka i tiden.

Först hade vi en gesäll som hette Hedenberg. Han kallade vi för kinesen för han hade långt hår och var alltid i sångartagen varje måndag. Då sjöng han för alltihopa. Sen i samma hus på 22, Sörmlandsgatan var där en advokat som bodde, en trappa upp. Han var visst förmögen men var satt under förmyndare. Men var också mycket för alkoholen. I alla fall den där Hedenberg och Höken sympatiserade med varandra, för dem hade växelsång mellan varandra. Och stod och sjöng hela måndagarna.

Sen hade vi en som hette Kindkvist, också en skrågesäll. Han bodde i 22, Maria Högbergsgatan. Han kom osams med sitt värdfolk. Vi trodde han hade eget rum där, och han sa att han skulle flytta därifrån och ta sina saker. Vad han hade för flyttsaker? Han hade en fågelbur med en kanariefågel. Det var hela bagaget han kom och flyttade med, ned till verkstaden. Min mor tog in den där stackars kanariefågeln så att den inte fick fara illa. Hans flyttning var snart verkställd.

Å sen hade vi Danska Smålänningen och Burken, Gråtande Bergen, Syster Ulla. Han fick namn fick namnet, den hattmakargesällen, efter sin son för han var medarbetare i fäderneslandet. Å då fick gubben heta Syster Ulla.

Å sen hade vi Bofinken. Han hade satt rekord för luffare i Sverige för han hade luffat från Ystad till Luleå. Jag tror tre eller fyra gånger och slog aldrig kondition på något ställe mer än högst 14 dagar. Ty vickel, det var han en gång hos pappa men då hade min far en leverans till Högkustverket Juhlins, så det var en stor beställning som var färdig och då bönade han. Men så fort den beställningen var klar och han fick pengarna så stack han i väg igen. Han uppenbarade sig här i Stockholm, vart ungefär ett och ett halvt år i svängen. Då hade han varit på luffen i Norge och Sverige.

Sen hade vi en som hette Hallenberg, också en skrågesäll. Han hade en svart pudel. Den hade han luffat med genom hela Sverige och Norge. Gått över Dovrefjäll och hela bunten. Men hunden, den behövde aldrig svälta. Men hur det var med Hallenbergs mat många gånger var svårt att bestämma.

Sen hade vi tunnbindarna i sexan Skatan. De var också skrågesäller. Jag såg aldrig de där tunnbindarna i annat än de där lädersjoket fram på bröstet. Också trätofflor. Och dåliga kläder, för det gick dem socken och heligt. De hade icke en sko på foten utan bara sina trätofflor. Det var tre, fyra stycken av dem där. Jag tror de bodde på verkstaden.

Å sen hade vi hovslagarna och smederna vid Ahlgrens hovslageri på 16 Repslagargatan. Nu är det borta alltihopa där. Det var som en jämn ström genom 22:an Götgatan från tomten på Repslagargatan och över till Götgatan för försen slog mitt över gatan. Varje häst som skoddes så var det naturligtvis att det skulle krympas. Så det var som en jämn ström av folk däruppe. Och de där gubbarna. Jag vet inte om de hade några helgdagskläder. Men aldrig såg jag dem i annat än smedkläder och trätofflor, som pojke.

Sen hade vi de här Kolajjarna i Stockholm. Det var också ett skrå. Där var det inte värt för någon främmande att komma försöka och ta någon ko, varken vid hamnarna eller nere vid Södra station eller Norra Station. Då flög de på dem för det var några väldiga vildbölingar de där, slagskämpar var de allihopa. Jag vet inte vad alla heter, men öknamnen, för det hade dem allihopa. Anton-Röa och Jocke och Kalle Marsk, Gustav Kikus och en kalla dem för Kingis och Frasse Puckel. Han tog ut grisarna nere vid Södra station. Han var liten, puckelryggig. Hade alltid en grov vedpåk. Han kröp in i de där vagnarna med dubbla bottnar och fick ut grisarna. Men det var inte värt att man kom och sa för mycket åt honom för då fick man smaka på den där vedpåken. Och ilsken var han också. Också Kalle-Myr, Smålands-Johan med flera. Allihopa de där var som ett skrå. Ibland var de i slakteriet och arbetade vid Fredriksdal och Gungan, Skärmabrink, Hammarby och Mossen och överallt. Ibland så slutade de hos slaktaren så var de nästan nere med detsamma och tog en Kolaj. Den tiden var det kreaturshall nere vid Södra station och Norra station. När de kom in med saludjur ställde de dem där och där höll lajjarna till. Och det var inte värt för någon främmande att försöka komma dit och bjuda till och göra något. Att försöka ta något handtag ifrån dem.

Sen hade vi Skomakarna i 12 Repslagargatan. Det var mest skrågesäller allihopa. Jag har talat något flyktigt om de där skomakarna men det var just inget att säga, för de var likadana allihopa. Jag tror att de där skomakarna hade fem par skor på 40 man. Så skulle de gå bort på något ställe så fick de låna av varandra och passa ut ett par som fick gå. För allihopa gick de i tofflor. Jag såg dem sannerligen inte i annat än tofflor.

Och sen hade vi Kans Källare i nummer 31 Götgatan. Där nu Ansgarkapellet ligger. Där var Kägelbanans hus och själva trädgården, där det var kägelbana. Där fick vi grabbar 25 öre i timman när vi skulle resa käglor för dem. Det var ju bra och sen fick vi gå till Kans kök och få en stor smörgås.

Men när gubbarna, när det höll på att bli skumt? De som var generösa, det var en slaktar Molander och en slaktar Karlsson, slaktar Björkman. Det var mycket slaktare men också borgare. När de inte såg klotet, då kunde vi sparka till så att varenda kägla rök. Och så skrek bataljon och då fick vi naturligtvis alltid en bra dricksslant utav slaktarna, för det tyckte om när dem kunde slå bataljoner. Och de andra gubbarna de såg ju inte, för det var ju bra skumt där uppe, där vi hölls.

Sen hade vi bryggeriarbetarna vid Bjurholms och bagargesällerna. De hölls för det mesta på Ekholm och förgyllda sängen och ankaret vid Skanstull. Men jag säger det, ett sånt liv de förde om lördagarna där. Det har nutidens folk inte en aning om. För det var fullkomliga krig däruppe. När Bjurholms bryggare kom ner och så dem här tegelgubbarna vid 50 Götgatan. Det var blekingar, smålänningar och ölänningar, vid det där tegelbruket, som nu är borta alltihopa. Då var det inte gott för några människor att komma i närheten där. För då var det som sagt, de lekte krig där i fred.

Sen hade vi skräddarna. Samt åkardrängarna och kojingarna vid hamnarna med mera. För att de nästan allihop de där åkardrängarna arbetade om de var utan kondition. De fick matpengarna för dagen, för det mesta hos åkarna. Om det vart något mer så skaffade de så kallad ragg-glass. Vi hade en hoper åkare i Stockholm, däribland en åkare som jag vill berätta några historier om. Som är fullkomligt med sanningen överensstämmande. Det var åkare Videgren på Kungsgatan. Det var en gång han hade inte reda på hur många hästar han hade. Utan det var en av hans drängar som en gång

tagit ragg-körning som körde runt Liljeholmen en hel vecka. Då kom han tillbaka med häst och åkdon på lördagen och Videgren fick se honom och frågade:

- Hörru du, vad ska du med den där hästen?
- Jag ska ställa in den i stallet.
- Nej, gubbe lilla, här ställs inga främmande hästar. Ta dig din tross och ge dig i väg härifrån. Annars ska jag sätta fötter under, så ska du få se!

Så han fick både häst och åkdon och körde där på Liljeholmen i fortsättningen och hur det sen gick för honom det vet jag inte.

Det var en gång på Brunnsgatan en herre som skulle till centralstation och Videgren hade sin stora kapplöpningsmär förspänd för gigen. Dock sa den där herrn åt Videgren:

- Hör du Videgren, jag har 15 minuter på mig. Kan herr Videgren köra ner mig ner till centralstation så jag hinner med tåget?
- Sätt upp, sa Videgren och han åkte.

På vägen mellan Brunnsgatan och ner till centralstation. Så blev han uppskriven tre gånger för fortkörning. Han bara skrek åt konstaplarna.

- Skriv upp, åkare Videgren!

Så han fick böta tre gånger och hade tre kronor för skjutsen, när han körde ner. Så det var då en dålig nettobehållning. Men han var sådan.

Sen hade vi en åkare som hade station i Gamla stan. Han hette Gustavsson. Han kallade d för Räven för han hade stora röda polisonger. Han hade visst 13 hästar men dem sa att han hade sex och ett halvt för de var bandade dem andra. De var bandade hästarna och det var förskräckliga djur som de hade då på 70-talet, åkarna. För de orkade knappast med sig själva, stackarna. Ja i alla fall när åkargängarna nere vid Kornhamn blev arga på den där Räven. För det var ett par åkare till, men jag minns inte namnet på de. Då gick dem och sjöng för honom, att Rävens åkargängare, de lider ingen nöd för så länge det finns vatten vid Tantosjö. Det gick de och sjöng för honom. Till slut fick han ge dem en riksdaler så att de skulle gå sin väg och vara tysta och så att han skulle få vara i fred.

Så hade vi en åkare nere vid Färgargården, vid Barnängen, som de kallade för Snöplogen. För han gick ut med fötterna så där så han klöv, han klöv sig fram. De kallade honom för Snöplogen. Han hade en åtta, nio hästar. Han hade sin station vid Gamla Tegelviken. Då var det vedskutor och andra som droskades där nere innan Stadsgården vart omgjord. Han hade en (ohörbart) som de kallade för Hingst-Erik för han hade fått armen avbiten av en ilsken hingst hos den här åkare Strejkfort i Stockholm. Och sen hade han den andra som var förtroendeman, som de kallade för Bokhållaren. Han hette August. Han gick alltid med penna bakom örat och skulle skriva, och gjorde sig viktig. Han var ju en stackare, i och för sig. De två hade han. Sen hade han också Snöplogen, nere vid Tegelviken. De hade Liljeholmens körningar, ljusfabriken och där omkring. Men när det gick för trist om, då var det Hingst-Erik som gick och gjorde extra inkomst med att skaffa sig ragg-glass, som de kallade det. För när pengarna tröt, matpengarna tog slut kanhända, där mitt på dagen. Det fanns inte mycket annat medel att få. Då var det Erik som skaffade sig slantar på annat håll. Så det var inte så kinkigt med kontrollerna och inte så kinkigt med de stackarna heller.

Sen hade vi en åkare Grankvist på Tjärhovsgatan på 25:an. Men det var en gentleman för hans åkeri, det var ett mänskligt åkeri för den tiden. Han hade präktiga karlar och präktiga hästar. Vid varje åkarmönstring som var i majmånad varje år. Så tog han alltid första klass. Jag vet åkare Vestlund på

Surbrunnsgatan, han hade också sådana där präktiga djur och präktiga karlar. Så det fanns de som hade det bra vid åkerierna och de som hade det dåligt också.

Vi hade sadelmakare. Nu går vi tillbaka till gården nummer 60 Götgatan. I det huset bodde det nio om inte tio olika sorters hantverkare och så bodde det tre sorters judar i huset. Hela huset var bara hantverkare och judar. Det huset stod kvar ända tills de rev och drog nya gatan fram. Det låg där ungefär som Prippsbryggeri börjar nu. Vill jag minnas. Den bortersta tomten på Götgatan och sträckte sig ett gott stycke fram och bredvid var det en lumphandel och en lumphandlerska som hette Pettersson som hade. Men i det huset. Där sannerligen, där kunde man… Jag tror det var ingen ro varken natt eller dag. Jobbade inte den ena hantverkaren på den tiden så jobbade den andra, så det var aldrig någon fred. Också judarna med sitt. De där judarna som var rättrogna. De fick vi 10 öre för att de tände spisen på lördagarna för. Det var ju en bra inkomst för oss. De vågade varken tända eller något en sådan dag.

Sen hade vi de där slaktarna bredvid där, slaktar Molander och slaktar Karlsson som var på Holländargatan. Där nere fick vi alltid gå om torsdagarna när det var storslakt, i synnerhet till slaktar Molander och blåsa kalvar. Slaktardrängarna, de fick inget betalt men de fick god frukost. Slaktardrängarnas frukost den skickades ner från köken till dem. Och det var inte fy skam men slaktardrängarna de ville bara ha inlagda sillen och smör och bröd och potatis. Och så med åtföljande konfonium förstås. Det var ju självskrivet. Men vi fick äta upp maten åt dem och det var duktigt med mat vi hade där.

---lång paus----

Jag skulle kunna tala mycket, mycket mer. Men vi får väl lugna oss nu på en tid med radiotalet som är utav de gamla tidernas arbetarna. För det är så mycket och så gammalt som behöver komma i dagen. Som är absolut rena sanningen. För nutidens folk förstår inte den tiden 70-talets folk som då existerade för en 65 kanhända 70 år tillbaka. Det var en annan miljö, ibland folket. Men de var stackare nertryckta. Det var ingen. De hade sina skrån. Men mästarna hade sina skrån och gesällerna hade sina skrå. Och det var ingen sammanhållning av det utan det var stackare när det var utan arbete, så tog de till luffen. De luffade med sina gesällböcker. De kom tätt, tätt luffarna, hattmakargesällerna och på fars verkstad. Då hade gesällerna att de skulle ha en skänk av mästarna.

Vi hade då i Stockholm. Vi hade på Söder så var det min far Lindgren och hattmakare Nyman, som var på Söder, hattmakare. Sedan hade vi i Gamla stan. Det var Söderström och Öberg och Segerdal på Köpmangatan. Och på Norr var det Eriksson och Ramen som var företrädare för honom. Och sen var det Bergkvist på 8 Gustav Adolfs torg, han var hovleverantör. Sen var det Almgren. Och på Östermalm fanns bara en hattmakarmästare. Det var Oskar Lindgren på Storgatan i 3:an. Sen vet jag inte av från mina barnår, att det fanns några fler hattmakarmästare. Men utav alla dessa mästare så arbetade nästan alla de gamla skrågesällerna. Stammen fanns kvar men skråret var upphävt. Andan satt i dem, för nog fick lärpojkarna lära sig veta hut, det vet jag det. Det var smockan dallrade i luften. Det var uppfostran med stryk. Det hade blivit själva uppfostrade på samma sätt. Min far lärde ut sitt yrke 1834 och vart mästare och borgare 1841. Så det var under riktiga skråtiden.

Så farsan hade nog tagit med sig det med, både på barn och lärlingar som han hade. Så det var den gamla tidens uppfostringsmetoder. Men arbetarna blev skickliga och fick lära sig. Nutidens arbetare har inte en aning om vad min fars yrke var. Att ta ifrån kaninskinnet eller harskinnet och göra hatten fullständigt färdig. Betsa och valka och göra hatten fullständigt i ordning. Det kan ingen av nutidens arbetare göra. Och likaså som smederna gjorde. Jag minns att de smidde spiken, smederna. Hovslagarna fick göra hästskorna. Allting sånt där har gått tillbaka. Skomakarna fick ta av utan lädret och göra skon fullständigt färdig. De var ju fullkomliga konstnärer i sitt yrke.